cet esprit se révélait dès l'enfance même, cela prouvait que ce n'est pas le résultat d'une influence extérieure, mais bel et bien une réaction instinctive. Il exalta les phénomènes de rébellion et de résistance, lesquels, au cours des âges, ont été les seules forces vers la libération, vers la lutte, vers la bataille et il mentionna le nom du petit Gaidzak, comme un phénomène réconfortant dans la vie arménienne.

«Les enfants écoutèrent cette conférence avec une profonde attention et en signe d'approbation, il chantèrent

« Dzapig, dzapig dzirani,
« Garmir khentzor ge nmani.[2]

* * *

Le même personnage reparaît dans une oeuvre mineure, « **Pantchouni en exil** », dans laquelle Odian feint de rencontrer le fameux propagandiste révolutionnaire au cours des déportations de 1915. Au milieu même de ces moments d'horreur, Pantchouni reste toujours aussi inconscient, aussi dépourvu de pitié et aussi avide d'argent, modifiant ses théories, suivant son habitude, en considération des besoins de l'heure.

Dans « **Les parasites de la révolution** », Odian nous montre à l'œuvre, en Egypte, un certain nombre de personnages louches qui font de grands discours, évoquent un passé héroïque fictif et vivent de parastitisme et d'escroquerie consistant surtout en quêtes pour des héros imaginaires dont on sauvegarde l'anonymat et qui finissent leurs jours dans la misère dans un hôpital en Roumanie ou en Grèce. Ils ne répugnent pas non plus à la délivrance moyennant une honnête rétribution, de faux états de service dans les groupes révolutionnaires, etc.

* * *

Les noms mêmes des personnages ont une importance pour Odian et il les choisit à dessein. Nous avons déjà vu qu'Artin s'opposait à Evpimé et à Rose. Une analyse complète des noms des révolutionnaires, dont on n'a pas jusqu'à présent souligné les caractéristiques essentielles, m'entraînerait dans de trop longues digressions anthroponymiques. Je me contente donc d'une allusion.

Les personnages de la comédie **Artin agha** appartiennent par leur aspect à un certain milieu constantinopolitain du XIX⁰ siècle, mais leur caractère profond n'en est pas moins universel; ils existent toujours en puissance dans le tempérament humain et n'attendent pour se révéler que les circonstances propices. Ce sont, revivant à une autre époque et dans un autre milieu, ceux des Femmes Savantes. Les camarades Pantchouni, nous les voyons, hélas, tous les jours à l'oeuvre dans le monde entier; quant à ceux qui nous sont présentés comme «parasites de la révolution», ils revivent en France et dans l'Europe occidentale sous la forme de faux héros de la Résistance.

* * *

Ma conclusion sera très brève: avec Baronian et Odian, la comédie et la satire ont atteint la perfection chez les Arméniens, et les oeuvres de ces deux grands auteurs sont dignes d'être placées à côté des chefs d'oeuvre de la littérature occidentale dans le grand patrimoine littéraire de l'humanité.

FRÉDÉRIC FEYDIT

Professeur à l'École Nationale
des Langues Orientales Vivantes.
Membre de l'Académie de St. Lazare

2. Petite récréation enfantine dans le genre du « Ainsi font, font, font les petites marionettes » des bambins français et qui se chante en la scandant par des battements de mains (ce que Pantchouni assimile à des applaudissements).

ՆԿԱՐԻԶ ՍԵԴՐԱՔ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

(ՄԱՐՏԻԿ)

Տակաւին չատ երիտասարդ եւ չատ նոր-րեկ, տակաւին գեղարուեստական կեան-քի ճամբուն սկիզբը, Սեդրաք Նազարեան իր փետրուար ամսուն ցուցահանդէսով խոշոր քայլ մը առաւ նկարչութեան ար-ուեստին մէջ: Շատ նկարիչներ պիտի փափաքէին թերեւս այս յաջողութեամբ աւարտել իրենց արուեստագէտի ընթաց-քը, որոշ անուն մը ապահովելով:

Թեհրանի մէկ չատ համեստ ընտանիքի մը զաւակը, մանկութենէն ոչ մէյն ցոյց տուած է արտակարգ սէր մը նկարչու-թեան՝ այլ որոշ հակում եւ սրտապնդիչ ձիրք մը դէպի նկարչութիւն: Իր ընտա-նիքն ու բարեկամներ զինքը կը տեսնէն մէչտ ձեռքը վրձին ու երանգապնակ՝ զբաղած նկարելու ինչ որ իր պատանե-կան երեւակայութիւնը կը ստեղծէր եւ դոյները կը բացատրէին: Այդ օրերուն բախտ կ'ունենայ հանդիպելու Պ. Ճորճ Մարտիկեանին, որ տեսնելով պատանի Սեդրաքին մէջ նկարչութեան սէրն ու ձըգ-տում, զայն իր առատաձեռն պաշտպա-նութեան տակ կ'առնէ եւ իբր սան կ'ու-ղարկէ Վէնետիկ, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը:

Ս. Նազարեան քանի մը տարի կը հե-տեւի դպրոցի ընթացքին, մասնաւոր ու-շադրութիւն դարձնելով պատմական, մա-տենագրական եւ գեղարուեստական դասե-րուն:

Տեսչութիւնը զինքը կ'արձանագրէ Վե-նետիկի նկարչութեան բարձրագոյն վար-ժարանին (Ակատէմիա) մէջ եւ Ս. Նա-զարեան կարող ուսուցիչներու խնամոտ ձեռքերուն մէջ հսկայական քայլեր կ'առ-նէ. մանաւանդ Քառորդիի պէս կարող եւ անուանի ուսուցիչի մը առաջնորդու-թեամբ, իր գաղափարները կը յստակ-ուին, արեւելեան երեւակայութիւնը կը սանձուի զուսպ դեղեցկութեան կանոննե-րով: Իր մէջ կը ծնի ապագայ նկարիչը որոշ ուղղութեամբ եւ ինքնուրոյն ոճով արուեստագէտը:

Ս. Նազարեան դեղարուեստից վարժա-րանին լաւագոյն աշակերտներէն մին կը հանդիսանայ եւ 1960ին վայլուն քննու-թեամբ երկրորդն ելլելով բազմաթիւ ըն-կերներու մէջ՝ կը ստանայ իր վկայա-կանը:

Թէպէտեւ աշակերտական շրջանին մաս-նակցած էր քանի մը երկրորդական ցու-ցահանդէսներու եւ իր որոշ տեղն ու գնա-հատանքն ստացած, սակայն աւարտումէն դեռ տարի մը չբոլորած՝ յանդգնութիւն ունենալ տարեց վարպետներու կողքին Վէնետիկի պէս գեղարուեստասէր ու զժուարահաճ հասարակութեան մը ներ-կայանալ, բաւական քաջութիւն եւ ինք-նավստահութիւն կը պահանջէ, քանի որ անկանգնելի անհումը չատ դիւրին է եւ

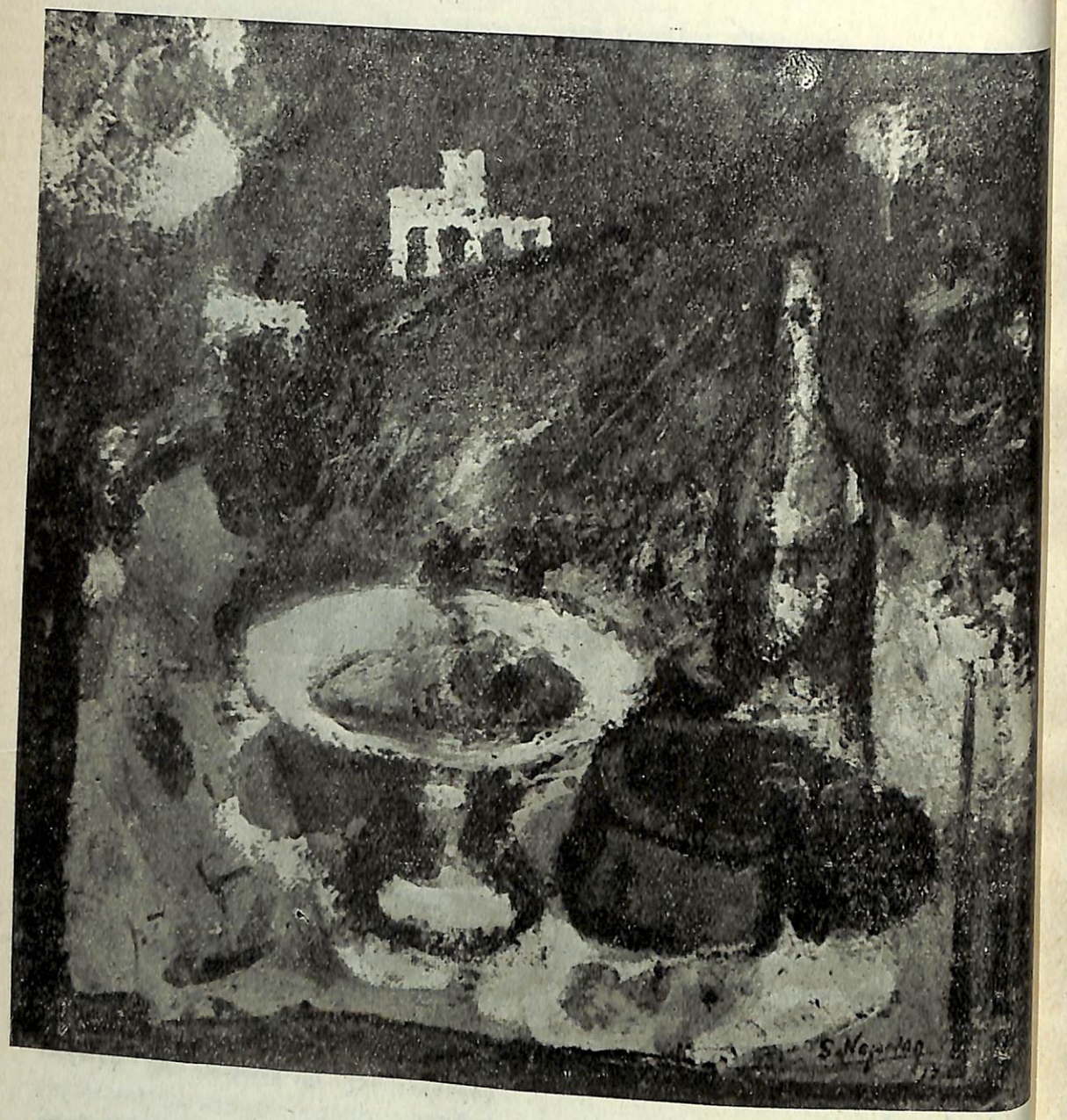

յաջողութիւնը վաստկաւոր։ Ս. Նազարեան դիմացաւ քննադատներուն, եւ փայլուն դրուագիկներ խլեց վենետկեան լրագրութենէն եւ այցելու հասարակութենէն։

Ս. Նազարեան, կեղծ անունով Մարտիկ, 18 նկարներ ցուցադրած էր Վենետիկի չքեղ հրապարակի կողքին բացուող՝ Պեփիլաֆուա սրահներուն մէջ. Ս. Մարկոս եկեղեցիի ոսկեզօծ գմբէթներու ցոլքերու դիմաց։ 18 պաստառներէն մեծամասնութիւնը բնանկարներ էին, ունէր դիմանկարներ, անշունչ բնութիւն (նաթիւր մորթ) մերկամարմիններ։

Հակառակ որ իտալական դասական դպրոցին եւ աւանդութիւններու ազդեցութեան տակ իր ուսումները կատարած է, սակայն Նազարեան իր ուրոյն ոճով, գոյներով եւ յղացումով ձերբազատուած դպրոցական ազդեցութենէն տարբեր ճամբայ մը բռնած է։ Իր մէջ կարելի է տեսնել արեւելեան հարուստ երեւակայութիւն, ֆրանսական մթնոլորտ եւ իտալական ճաշակ։ Անշուշտ տակաւին որոնումներու մէջ է եւ պէտք ունի մտքի ընդարձակ հորիզոնի եւ համամարդկային զգաւիարներու։ Կապոյտի եւ դեղինի համադրութիւններով կը հասնի լաւ արդիւնքներու եւ տպաւորիչ աղեցութիւն կը գործէ դիտողին վրայ։

Բնանկարները իր սիրած պաստառներն են, որոնց մէջ դրած է ցուցադրութեան եւ ներկայացումի չքեղութիւն, որոնք թաքուն բան մ'ունին, քաղաքի կամ գիւղակի մը մոռցուած պահեր, հասկնալի եւ անհասկնալի պայքար մը տուներու մէջ, որոնք վիրաւոր հրելով կարծես կեանք եւ արեւ կը փնտռեն։ Շատ աւելի տպաւորիչ են իր Արեւադարձները, կապոյտ խորքի վրայ, դեղին ծիծաղներ, չատ կը յիշեցընեն վառվռուն հանդերձներով արեւելքի կիները։

Նազարեան քիչ կը գործածէ աղաղակող գոյներ, լոյսը կը տեսնէ թերատուներու մէջ. նա կապոյտի, կանաչի եւ երբեմն դեղին կարմիրի ցայտքերով խառն, խորհրդաւոր պատրանքներ կու տայ, որոնք երբ իրապաշտութեան դեռին մը պահեն, իրեն առջեւ պիտի բանան ապագայ Նազարեանի յաջող ուղին։

Տակաւին երիտասարդ նկարիչի մը համար արդէն չատ փայլուն է այս ցուցահանդէսը։ Դժուար էր Պեփիլաֆուայի սրբահներէն ներս մտնել, եթէ քննիչ յանձնախումբը Նազարեանի մէջ ցայտուն յատկութիւններ տեսած չըլլար։ Մեզի մեծ վստահութիւն կը ներշնչէ նոր արուեստագէտի մը երեւումը հայ հորիզոնին վրայ։

Պէտք է ընդունիլ թէ նա խորանալու պէտք ունի իր արուեստին մէջ, պէտք է տակաւին օգտուի Վենետիկի երկնքէն եւ մեծ վարպետներու հոգիէն։ Իր բարերարը անշուշտ գիտակից է այս հրամայական պահանջին եւ սիրով պիտի աջակցի որ մէկ երկու տարի եւս մնալով գեղարուեստի ընդարձակ դաշտին մէջ՝ խոր արմատ ձգէ եւ հաստատուին իր ոյժերն ու երեւակայութիւնը, ապագային սպասուած պտուղներ առատօրէն տալու համար։

Մենք կը չնորհաւորենք Ս. Նազարեանը եւ կը մաղթենք փայլուն ապագայ մը։

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Մարտիկ Սեդրաք Նազարեան նկարիչ է, բանաստեղծ է։

Ուսումով ու խորհրդածելով տիրացած է միջոցներուն՝ իր գաղափարն ու երազը արտայայտելու։

Եկած գեղարուեստական արտայայտութիւններով հարուստ երկրէ մը, Վենետիկի մէջ գտած է իր էութեան յարմար հողը. ինչպէս որթատունկ մը, իր արմատն հաստատած է արգաւանդ երկրի մը մէջ, որ իր կարգին՝ կ'արժէքաւորէ տունկին յատկութիւնները։ Այս որթատունկէն ճմլուած գինին հարազատ է, եւ որքան հինցայ՝ այնքան ընտիր պիտի դառնայ։

Վենետիկ, 1961

ՔՈՍՏՈՐԻՆ